LLETRES

AVUI

NÚM. 178. DIMECRES, 4 DE JULIOL DEL 1984

El poeta Joan Vinyoli va fer ahir setanta anys. L'autor de "El Callat", de salut feble, ha pogut continuar la seva obra poètica i també les traduccions del seu admirat Rilke. Francesc Parcerisas, que ha prologat "Passeig d'aniversari", l'últim llibre de Vinyoli, fa un comentari sobre la seva poesia. D. Sam Abrams critica "Domini màgic", editat el març passat —com l'anterior, a Editorial Empúries— i Feliu Formosa s'ocupa del Vinyoli traductor, que aquest any ha aplegat en un volum les seves "Versions de Rilke", a Els llibres de l'Ossa menor, de Proa

Joan Vinyoli: poesia de revelació

A l'epíleg del seu llibre *Domini màgic* Vinyoli ens explica la procedència d'aquests poemes: "Els primers poemes d'aquest llibre foren escrits o esbossats a Vallvidrera el mes de novembre de l'any 1980, durant un sojorn que vaig fer-hi per motius de salut. Signifiquen la represa d'una activitat que aquells dies vaig donar per acabada en una forta crisi d'abatiment". La paraula clau d'aquesta citació és "represa": el poeta havia abandonat la poesia per, segons paraules d'ell mateix, "dedicar-me a l'estudi i a la meditació per veure si podia *saber* alguna cosa que no m'arribés per via del coneixement poètic, justament sobre aquest mateix i sobre el "món", però no pogué abandonar la poesia; hagué de tornar a les vies del coneixement poètic. Així, doncs, el llibre és el resultat final d'un procés que començà amb l'abandó de la poesia, seguit per un silenci durant el qual es produí una necessitat imperiosa d'escriure i, finalment, la represa de l'activitat poètica. Podríem dir que aquest "impasse" o parèntisi ve a ser una espècie de mort simbòlica del poeta. Vinyoli intentà arribar al coneixement des de l'actitud activa del conscient, o sigui, des de la meditació i la filosofia, en lloc d'esperar dins un "recolliment passiu" que es produís la "il·luminació espasmòdica", que els continguts de l'inconscient travessessin el llindar que els separa del conscient. Es tractava d'emprar l'especulació com a vehicle de coneixement en lloc d'esperar la revelació o la inspiració. Però, com hem dit abans, el peeta hagué de renunciar al ser propòsit d'arribar conscientment al coneixement quan li venia de gust, i hagué de tornar a estar a la mercè de la revelació esporàdica i capriciosa de l'inconscient que, sobretot des de l'època romàntica, anomenem inspiració.

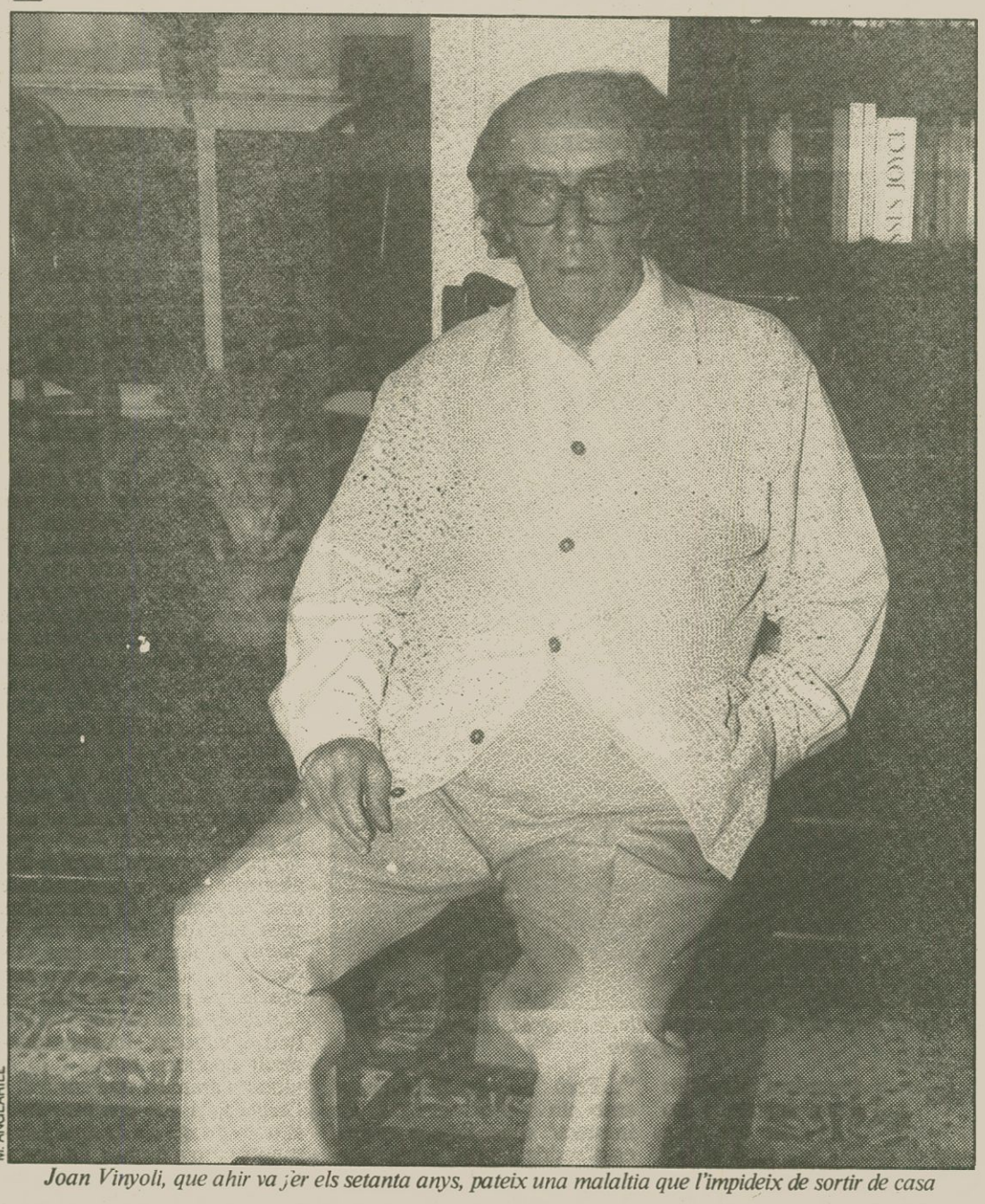

M. ANGLARILL

Joan Vinyoli, que ahir va fer els setanta anys, pateix una malaltia que l'impideix de sortir de casa

Una mort simbòlica

Així, aquest moment de silenci abans de la represa es pot interpretar com una mena de mort simbòlica del poeta que Vinyoli porta a dins. Un dels versos més curiosos del llibre fa referència a aquesta mort simbòlica, encara que sigui de manera indirecta. Es tracta del darrer vers del poema "Cançó del mar" que fa: "i se m'han fet totes les perles ulls". El vers de Vinyoli fa referència (meravellosa coincidència estètica) al tercer vers de la "Cançó d'Ariel" que es troba a *La tempesta* de Shakespeare: "el que eren els seus ulls són perles ara..." (traducció de Vinyoli mateix). A l'obra de Shakespeare Ariel diu la cançó perquè la senti el príncep Ferran que creu que el seu pare, el rei Alonso de Nàpols, ha mort en un naufragi a causa de la tempesta que ha provocat el mateix Ariel perquè arribessin Fernran i Alonso a l'illa deserta on viuen Pròsper, veritable duc de Milà, i la seva filla Miranda des de fa anys gràcies a l'eficàcia del complot del germà de Pròsper, Antoni, per usurpar el títol de duc i ocupar el lloc de Pròsper en la jerarquia nobiliària. Ariel sap que si el rei Alonso ve a l'illa sortirà la veritat i Pròsper recuperarà el seu ducat i podrà tornar a Nàpols. Així, doncs, la tempesta i el naufragi són símbols de la mort simbòlica, del procés d'interiorització per tal d'arribar a la veritat, a la il·luminació. Tothom creia que Pròsper havia mort, però no: després d'una mort simbòlica a l'aigua arribà a la saviesa, i en el seu aïllament del món portà la seva filla pel mateix camí. Ferran i Alonso, després d'una mort simbòliica a l'aigua, han après a veure la diferència entre l'aparença i la realitat. Antoni, també després d'una mort simbòlica a l'aigua, arriba a ser més savi en veure que va fer mal fet, i demana perdó. Tots els personatges surten beneficiats espiritualment després de passar una temporada a l'aigua seguida d'un període d'aïllament del món.

Aquest vers de la famosa "Cançó d'Ariel" també es troba en *La terra eixorca* d'Eliot amb les mateixes connotacions de mort simbòlica i interiorització espiritual. Al primer cant del poema d'Eliot, "Enterrament dels morts", els versos 43-8 fan:

Madame Sosostris, famosa pitonissa,
Tenia un refredat; malgrat això,
Es la dona més sàvia d'Europa, diu la gent,
Amb les iniqües cartes a la mà. Aquesta carta
Es la vostra, diu ella, el Mariner Fenici que es negà.
(Aqueixes perles foren els seus ulls. Oh mireu!)
(trad. Agustí Bartra)

Podem veure que el vers 48 és el de *La Tempesta*. Madame Sosostris és la representant de la falsa religiositat, la superstició, del segle XX. Representa una espiritualitat que és totalment externa a la persona: les cartes del Tarot. Més tard Madame Sosostris diu al narrador i al lector: "Temeu la mort a l'aigua". La sacerdotessa fraudulenta ens diu que hem de tenir por d'allò que ens beneficiarà com a persones: endinsar-nos en nosaltres mateixos per tal d'intentar arribar a la nostra essència irreductible; anar morint, simbòlicament, per tornar a nèixer, o sia, evolucionar, aprofundir en l'esperit i el món.

Esment de Shakespeare

Domini màgic és el producte d'aquest tipus de mort i la constatació de les conclusions a les quals ha arribat el poeta Vinyoli. Per això s'esmenta el vers de Shakespeare quatre vetades en un llibre de noranta planes, i la mort i l'aigua són temes que surten tot sovint. En un principi trobem poemes que responen a la "crisi d'abatiment", poemes com "Joc" on el poeta desitja la mort definitiva. Ens diu que s'ha tornat una bola de billar a la mercè de forces alienes a la seva voluntat i vol morir:

No puc ja més, retira'm
del feltre verd, jugador empedreït...

En d'altres poemes ens parla del present com si fos una espècie de mort definitiva en vida: "Sóc sol i vern i groc i despullat". ("Terrassa d'octubre"); "...no sabem què fer-ne, ens enganyem, parlant/ com si visquéssim, però sols paraules/ buides tenim i som camps enaiguats,/ però ni un gra d'arròs" ("Aiguamolls"). A "Suburbi" es resigna a la inèrcia vital: "Demà serà altre cop un altre dia".

Després d'aquest moment inicial tan baix, Vinyoli comença a sortir-se'n, a pujar de l'infern:

Ser vell de veritat vol dir saber estar sol.
Estalvia gemecs i fes més ample el mar.
(El vell i el mar)

Està cansat de compadir-se i ha de torbar solucions a base d'introspecció i reflexió. Sempre ha pogut tornar a néixer i per això la seva poesia ha servit d'exemple a molts; no pot trair-se. Ha de recloure's i escoltar-se: "Posem-nos a recer/ de les ires del sol;/ jo sé la balma/ que tot ho manté sempre protegit./ No ens lliurem als excessos estivals,/ vells golafres de vida. Escolta la remor/ del mar entre les roques" ("L'estiu "); "Res de viatges, no distreure mai/ la solitud/... totes les ciutats/ són en mi reduïdes a una:/ necessitat de viure més dins meu/ per arribar tal volta a l'únic altre" ("Viatges"). Així, en el seu "recolliment passiu", espera respostes; espera que l'inconscient reveli els seus continguts. C. G. Jung sempre

(Passa a la pàg. següent)

D. Sam Abrams

Arxiu Municipal de Girona. Avui. 4/7/1984. Pàgina 19

El poeta Joan Vinyoli celebra els seus setanta anys amb nous llibres

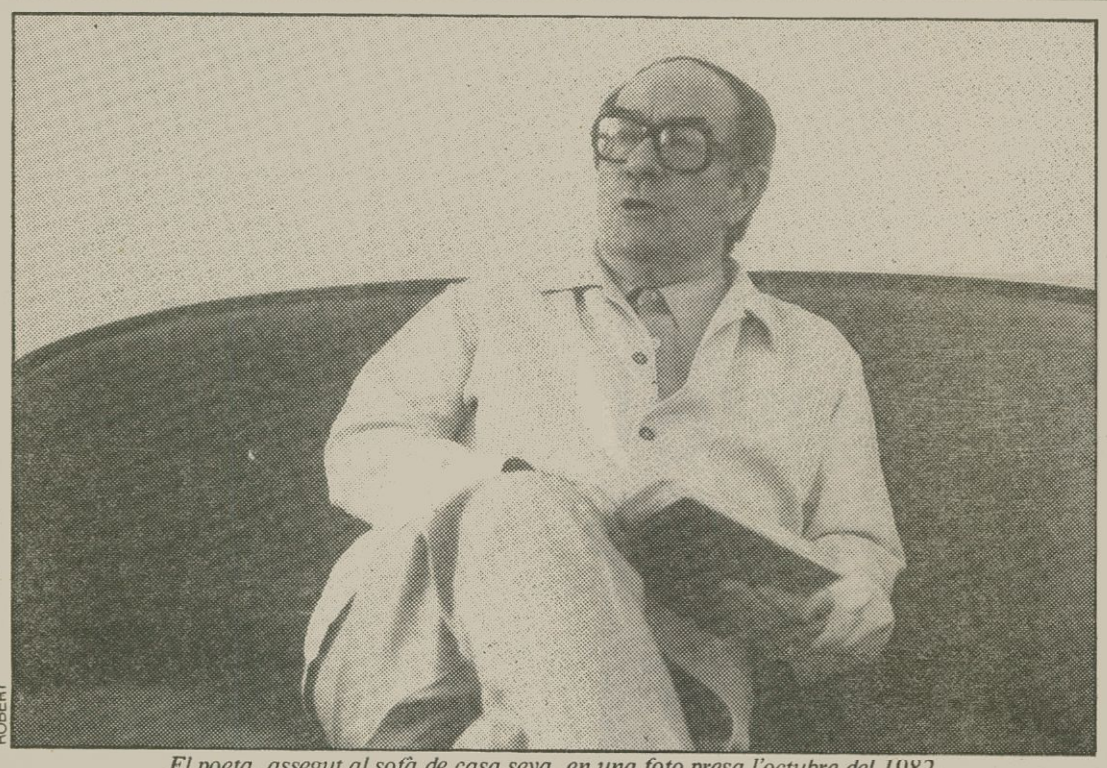

ROBERT

El poeta, assegut al sofà de casa seva, en una foto presa l'octubre del 1982

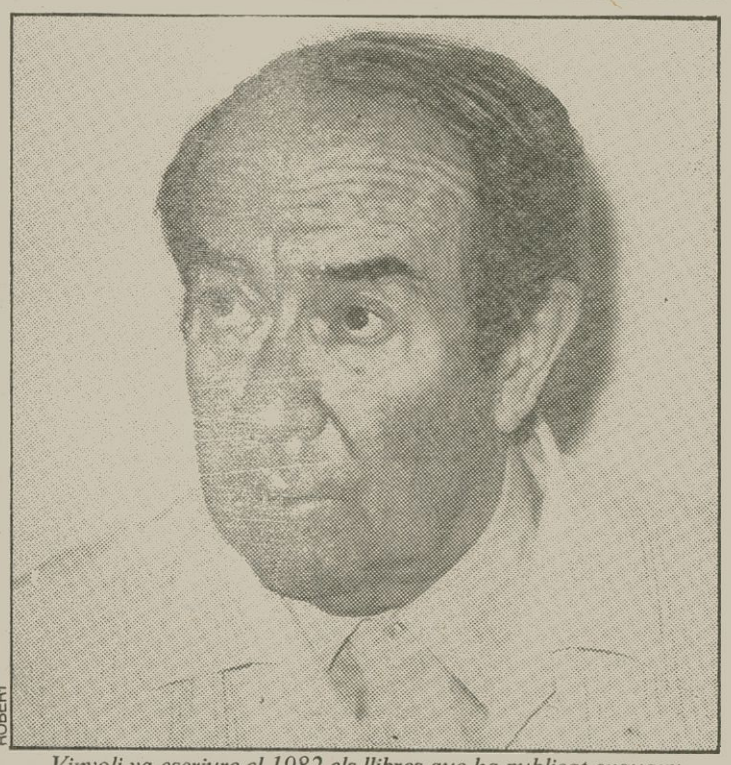

ROBERT

Vinyoli va escriure el 1982 els llibres que ha publicat enguany

(Ve de la pàg. anterior)

havia dit que si prestem cada cop més atenció a les revelacions de l'inconscient, ens anirà fent saber cada vegada més coses. I això ho sap el poeta: "Tant s'incrementa com més va cremant/ la força de buscar allò que s'oculta,/ tant més veura clarors el pensament/ com més gosi mirar en l'obscuritat" ("Tant s'incrementa"). Jung anomenava aquesta unió dels continguts dels conscient i l'inconscient la "funció transcendent" perquè ultrapassa els límits del coneixement humà, i Vinyoli sap que és la base del coneixement poètic, és el domini màgic. Però aquest endinsar-se en un terreny misterós, l'ignot dintre d'un mateix, no deixa de ser estrany: "Al fons de mi, dins l'altre ja, naufrago" ("Li Po") i fa certa basarda: "...el bosc exclou tota possible/ sortida del barranc. Ara tinc por/ d'embrollar-m'hi del tot fins a desaparèixer" ("La castanyera").

Al servei del coneixement poètic

Vinyoli es posa al servei del coneixement poètic: "Les paraules em porten no sé on:/ en elles ara em quedo, i és un món" ("La vall del vespre"); "No goso fer/ res absolutament sinó, quiet,/ mirar el dedins secret del blau de la paraula" ("Cançó blava") La poesia s'esdevé una arma per lluitar contra l'esborrament: "No te m'apaguis tu, mot lila, torna't ara/ silenciosa fulguració,/ que ve la nit" ("Cançó lila") Si d'aquesta mort simbòlica del poeta sortirà vida: "Pot d'un profund silenci/ sorgir un so clar". La vida pot triomfar sobre la mort: "La mort és purament un canvi més". Si tanquem la porta a la mort tot se'ns farà vida: "Doncs tanca els porticons de la finestra groga/ i tot se't farà blau". La vida, doncs, no és més que un llarg procés de canvis durant el qual un fa un esforç per aprofundir i evolucionar. Hem de viure intensament i no aturar-nos: "cal viure a tot o res,/ vinclar-nos dòcilment al que ens agita/ i ens poseeix i ens refà a cada instant/ fins al darrer" ("No facis cap pregunta"); "No embadalir-nos mai/ en el caduc" (L'arquitecte"). La vida continua i hem d'acceptar la seva fluència ens diu

Vinyoli l'any 1937, segons un dibuix de Josep M. Sostres, propietat del poeta

el poeta recordant Heràclit: "Llisca l'aigua del riu i no podem banyar-nos/ un altre cop al mateix riu. Què hi fa? ("Paisatge amb llops). Davant d'això el poeta passa balanç i apressa el pas: "... em queda molt camí per córrer.../ per arribar a no sé quin fèrtil lloc" ("Desert"). En definitiva no arriba enlloc perquè és qüestió de fer camí com deia Machado: "...el *lloc* és embrollar-se per camins/ desconeguts i veure-ho tot de pas,/ amb la certesa de no trobar jaç..." ("El lloc"] En aquest punt el poeta es veu assaltat per un dubte: si es para es morirà, però si no es para mai es convertirà en l'holandès errant que no coneix ni descans ni certesa. I el fer poemes, no és un intent d'aturar el pas del temps, el curs de la vida? El poeta respon amb una màxima impressionant: "Tot és fluent i tot és permanent". Un equilibri dinàmic, explosiu. Estem davant d'un moment d'extasi: "Sóc un amb les coses.../ tot ara es renova..." ("Goethe"). Però sabem que no pot durar això perquè el poeta no pot controlar les revelacions poètiques: "...Però no, ja t'esvaeixes/ amb un rictus amarg i sóc immers/ dins l'aigua negra, escafandrista mut/ sense ampolles d'oxigen" ("Cançó lila"); "Però restar a l'indret de l'encanteri/ no m'és donat..." ("L'encanteri") Queda l'esperança:

És bo no tenir sempre el que volem
i bastir una cabana d'esperances:
així, per entrellum, el primer estel
fulgura net, silenciós incita,
sense fer mal, a un goig que no turmenta
que sigui breu; sabem que en esvanir-se
serà tot lluminària el firmament.

Mentre treballem, estimem, indaguem en el nostre camí "vers una llum ignota, sota les voltes de l'obscuritat". Els nostres moments de certesa són relatius i momentanis però, després de tot, són moments de certesa. I la poesia, segons Robert Frost, és la llengua per a expressar-los.

D. Sam Abrams

Tensió i emoció

El lector que s'endinsa en l'obra poètica de Joan Vinyoli, atret, sens dubte, per les múltiples valors que aquesta li ofereix en tots els camps —lingüístic, rítmic, imaginista, conceptual, emocional, metafòric, humà...—, acabarà descobrint, tard o d'hora, que, entre tot aquest gavadal d'aspectes que ens atreu com un miratge de colors adés pausadament estoics adés fortament apassionats, hi sura constantment una tensió pròpiament poètica que n'és, potser, la característica més destacada i, en conseqüència, aquella que marca, amb una empremta més ferma, el treball de l'autor.

Em refereixo al concepte mateix que Vinyoli té de la poesia, al seu desig de posar constantment de manifest que la pràctica poètica —més que no pas la "Poesia" com a ens abstracte— no és quelcom que ens "és donat" (o potser fóra més just de dir que no és *només* quelcom que ens "és donat"), sinó quelcom que "es fa" —gairebé gosaria dir "quelcom que cal fer"—. Per tant, l'"emoció" més genuïnament poètica, aquella que fa vibrar l'ànima i que contorba l'esperit, la que ens *com-mou*, la que sotraga els nostres fonaments com a homes, és, justament, l'emoció que es crea en la tensió per emmotllar a un esquema reduït ritme, imatges, associacions, mots (que, en algun sentit ben primari, pertanyen a les eines habituals de tots els parlants perquè, no cal fer-se il·lusions: no n'hi ha d'altra, d'eina, en poesia, que no siguin els mots), una fórmula, una nova art combinatòria que voldria ser més del que és, o sia, que no en té prou amb ser mot i que aspira —tan vanament com innocentment i legítima— a convertir-se en do.

Siguin quins siguin els recursos literaris emprats per Vinyoli —i hem de dir que aquests recursos són, sovint, d'una riquesa notable: n'hi ha prou de pensar en l'ús que es fa del decasíl·lab, en les imatges extretes del món contemporani a què tantes vegades recorre, en la insòlita varietat de correlats objectius que li serveixen per a descriure els més variats estats de l'esperit, en la brillantor del joc metafòric, etc—, aquests recursos de la perfecció formal sempre van dirigits a engendrar poesia: a donar existència a una cosa que només posseirà la virtualitat de l'existència a través de la seva creació material, per obvi que això sembli a l'hora de tant de pseudo-platonisme de bolquers. I, aquí, Joan Vinyoli no vol ser ni més ni menys que qualsevol altre artífex qualificat que elabora, amb els seus estris, objectes amb existència pròpia, perfectes en l'ofici, però plens, a més, de la força de les aspiracions que han servit per a atorgar-li aquest mateix ordre i regla i desig de perfecció.

L'emoció de la poesia de Vinyoli sempre neix d'aquesta tensió que ell ha explorat i que ha anomenat *Domini màgic*, o *Vent d'aram*, o *Cercles*. La seva poesia ha congriat aquelles il·lusions de la tradició romàntica que ell sap, avui, irreductibles a una meditació sobre les veritats fonamentals de la vida, a una meditació sobre les preguntes eternes de l'home. D'un home, apassionat i golut de felicitat, que no es vol deixar cegar, acarat, com tots, al destí tràgic i inevitable de l'espècie, per quimèriques vacuïtats. I aquest mateix desig d'aferrar-se a allò que, a cada minut, encara li revela el que resta de felicitat i de saviesa en els homes, és el que li atorga el seu inconfusible to elegíac.

A igual distància de les seves arrels romàntiques i de les seves primeres inquietuds metafísiques, Vinyoli continua parlant-nos en la seva poesia més recent d'aquells mateixos motius, si bé des d'una perspectiva perfectament resignada i alliçonadora. Si la poesia ja no és un Absolut, sí que és, almenys, una pràctica individualment salvadora. Si la Resposta no se'ns dóna, malgrat l'autenticitat de les nostres preguntes i dels nostres interrogants, almenys sabem que la felicitat i el goig, el dolor i la tristesa, s'escolen en nosaltres, inevitablement, amb l'amor i el desig, l'odi i la nostàlgia. I aquesta coneixença, elevada a perfecció instrumental en la llengua, omple d'emoció humana, d'autèntica vibració, allò que mai no ha volgut ser només una obra ben feta, sinó una obra autènticament feta.

Francesc Parcerisas

Arxiu Municipal de Girona. Avui. 4/7/1984. Pàgina 20